

DLA doktori értekezés tézisei

Molnárné Svikruha Márta

VONÓS HANGSZERSZERŰSÉG ÉS
PLASZTIKUSSÁG WEINER LEÓ
KAMARAMŰVEIBEN ÉS TANÍTÁSI
MÓDSZERÉBEN

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődés-
történeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2011

I. A kutatás előzményei

Weiner Leó életművének legjelentősebb alkotásai közé tartoznak kamaradarabjai, a három vonósnégyese (op. 4, op. 13, op. 26), Vonóstriója (op. 6) és két hegedű-zongora szonátája (op. 9, op. 11). Ezek a művek alkotóperiódusainak reprezentatív darabjai. A szakirodalomban fellelhető eddigi elemzés egyike sem vizsgálja Weiner összes kamaradarabját az életmű, és a többi rokon-kompozíciónak kontextusában. Batta András *Az ifjú Weiner Leó zeneszerzői stílusa* című tanulmánya (Budapest: LFZF Tudományos Közleményei 2, 1989) stilisztikailag elemzi, míg Tari Lujza *Weiner Leó művészete a népzenei források tükrében* című dolgozata (Budapest: LFZF Tudományos Közleménye 2, 1989) a népzenei forrásokat azonosítja Weiner műveiben. A korabeli kritikákon és egy-egy ismeretterjesztéssel foglalkozó elemzésen kívül (például a *Hét zeneműve* című rádiósorozat) a művek részletes formai, szerkezeti és karakterrendszerének elemzése ez idáig még nem történt meg, vizsgálatuk a vonós hangszerek szempontjából pedig egyáltalán nem került feldolgozásra.

Kutatásaim során a szakirodalomból, valamint a Berlász Melinda által közreadott, tanítványaival készített interjúkból rajzolódott ki a Weinerre jellemző hangszerszerű látásmód, párosulva egyfajta vonós hangszeröszttönnel, mely magas szintű tudást biztosított számára a művei hangszerelése, és a kamarazene tanítása során. A tanítványai által emlegetett igényessége – mely a hangzáskép differenciált arányaira, valamint a plasztikus megjelenítésre utal – arra ösztönöztek, hogy összefüggést keressek a gyakorlat összetett elvárásai, és művei sajátos kottajelöléseinek értelmezése közt; majd elemezzem a darabokat a vonós hangszerszerűség, a kiemelés- technika és a plasztikusság szempontjaiból.

II. Források

Dolgozatom egyik legfontosabb irodalmi forrása Berlász Melinda *Weiner Leó és tanítványai* című munkája, (Budapest: Rózsavölgyi és Társa Kiadó, Második, bővített kiadás. 2003) melyben a volt tanítványok emlékeznek Weinerre. Ebből a munkából körvonalazódott számomra tanításának módszertana, személyisége és lelki alkata. Forrásul szolgáltak még a Weiner Leó hagyatékában fellelhető dokumentumok, melyekből megismerhettem pályájának korai időszakát a Hacker testvérekkel folytatott levelezésen keresztül. A Reiner Frigyessel, Doráti Antallal és Waldbauer Imrével váltott levelek is segítettek a weineri életmű ténymozaikjainak összerakásban és a kamaraművek keletkezési körülményeinek tisztázásában. Hasznosnak bizonyultak az életével kapcsolatos dokumentumok, valamint azok a füzetek, melyekben Weiner a műveiről írt kritikákat gyűjtötte össze.

Csáth Géza *Éjszakai esztétizálás* című kritika-gyűjteménye (Budapest: Zeneműkiadó, 1970) – megjelenítve a korszak zenei életét – segített nyomon követni első kamaradarabjainak bemutatóit, valamint korabeli fogadtatásukat. Segítségül szolgált megérteni a kor stilisztikai elvárásait, (például a magyaros tónus alapkövetelményének értelmezését) Weiner alakuló stílusát. Kovács Sándor *Válogatások* című cikkgyűjteményéből részleteket tudtam meg a fiatal Weiner indulásáról és zeneszerzői elveinek korai megnyilvánulásairól. Kovács analízisei megvilágították a Weiner-művek szerkezeti felépítését, eligazítást adva azok értelmezéséhez.

Berlász Melinda folytatásokban megjelent cikksorozata – Weiner Varró Margittal folytatott levelezéséről – értékes információkat adott az op. 26 keletkezési körülményeiről („Drága Grétém!” Weiner Leó levelei Varró Margithoz. 1938-1960 *Muzsika* 2005/8, aug. 9. szept. 10. okt.)

Gál György Sándor *Weiner Leó életműve* című munkája (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1959) még Weiner életében elkészült biográfia, melyben egyedüli adatokat és információkat szolgáltat a zeneszerzőről. A barát és kolléga, Molnár Antal *Magamról, másokról* című emlékezéseinek (Budapest: Gondolat, 1974) kritikai észrevételeivel szélesítette Weinerről alkotott képemet.

A Devich Sándorral készített interjúból körvonalazódtak Weiner plasztikusságról való elképzelései és ösztönzést adott számomra további kutatásokra. Varga Tibor, Barsi Ernő, Deák Ágnes és Kemény Endre elmélyítette a tanítási módszeréről, tanítványaival való kapcsolatáról és metodikájának sarkpontjairól szerzett tudásomat.

Az elemzésekhez a fellelhető kottakiadások közül a következők szolgáltak alapul:

- op. 4 Lauterbach & Kuhn Leipzig, 1908;
- op. 6 Bote & Bock Berlin 1909, 1937;
- op. 9 Rózsavölgyi & CO Budapest, 1912;
Editio Musica, Budapest 1958;
- op. 11 Franz Bárd und Sohn, Budapest 1918;
Editio Musica Budapest, 1955;
- op. 13 Franz Bard und Sohn Budapest (partitúra) 1923;
Zeneműkiadó Vállalat Budapest (szólamok), 1955;
- op. 26 Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 1949;
Editio Musica, Budapest 1950.

III. Módszer

Dolgozatomban azt a hat művet választottam elemzésre, melyet Weiner kamaraműveinek nevezett meg: op. 4, op. 6; op. 9, op. 11, op. 13 és op. 26. A kutatás első fázisaként tanulmányoztam az életéről és munkásságáról fellelhető szakirodalmat, valamint a hagyaték dokumentumait és levelezését, melyek segítségemre voltak az életrajz hiányzó adatainak kiegészítésében. Pályáivét életműve kettősségének megvilágításával értelmeztem.

A következő lépésben a hat kamaradarabot helyeztem el zeneszerzői korszakaiban. A keletkezési körülményeikkel kapcsolatos hiányzó adatokat a kutatásom alapján fellelt információkkal egészítettem ki.

A munka második fázisát kamaraműveinek hagyományos, elemző módszerrel történő vizsgálata adta, melyet a kottakép segítségével végeztem el. A darabok jellemzőinek áttekintése műfaj, tételrend, formai, szerkezeti, tematikus összefüggések szempontjából, valamint Weiner sokszínű stílusjegyeinek és karakter- rendszerének számbavételével történt. Ezt követte a művek horizontális, áttekintő elemzése, mely során a jellegzetes formai, szerkezeti, tematikus megoldások mellett a karakter-kontrasztok és az ehhez kapcsolódó vonós artikulációk sajátos jelzéseit vettem sorra.

Következő lépésként a hagyatékban tanulmányoztam az op. 41 – (még kiadatlan) és az op. 45 hegedűversenyek partitúráinak kéziratát, melyek a zenekari átíratuk jellegénél fogva betekintést adtak Weiner alapvető fontosságú jelöléseinek vizsgálatába, eligazítást adva hangszerkezelésének és plasztikusságról alkotott elképzeléseinek

megértéséhez. Továbbá összegyűjtöttem az elérhető kottakiadásokat, és azok felhasználásával végzetem el a tényleges elemzéseket. A hangszeresítés és a kiemelés-technikák vizsgálata volt a harmadik kutatási terület, mely a különböző hangzsrétegek elemzésével a hangzás plasztikusságát világította meg, a kamarazenéből vett kottapéldák értelmezésével.

A negyedik terület Weiner tanításának leírása, tanítási esszenciáinak fölvázolása volt. Felkerestem a napjainkban is aktív Weiner-tanítványokat, akikről adatokat gyűjthettem a tanítási módszereiről, a kamarazenéről alkotott elképzeléseiről, és további információkat kaphattam a dolgozatom alapját képező weineri hangszeresítés és plasztikusság megértéséhez.

IV. Eredmények

Weiner Leó tisztelte a hagyományokat. Hangzásvilága az eddig elért eredmények összegzését jelenti hagyományos eszközökkel, de egyéni ízzel. Mind zenéjében, mind tanításában a felhalmozott mesterségbeli tudást, az értékmegőrzés magas szintjét tartotta magára nézve kötelezőnek. A széphez, mint eszményhez való következetes ragaszkodása visszatartotta attól, hogy zenéjében ettől eltérő hangzást alkalmazzon. A Weiner kamarazenéjében megvalósuló formavilág a klasszikus elődök példájából született, de változatos megoldásokban gazdag, melynek megértése segít a formaérzék fejlesztésében. Megőrizte művei differenciált hangzsképeiben, a kor vonós iskolájának tónusgazdagságát. A beethoveni hagyományok továbbvitele (a formaképzés, tételrend), a romantikus hangzásvilág és az orgonapont-technika alkalmazása mellett az erőteljes karakterizáló hajlam mutatkozik meg a vizsgált darabokban. Mindez nemcsak a hangszínek és a

dinamikák kontrasztjaiban van jelen, hanem annak vonós vetületében is. A hangszerek játéklehetőségeinek mélyebb ismerete mutatkozik meg abban, ahogyan a kötőíveket, súlyviszonyokat, szüneteket, vonásirányokat, artikulációkat és vonós effekteket használja. Annak ellenére, hogy Weiner hagyományos hangzási eszközöket alkalmaz, kifejezőereje széles skálán mozog.

Weiner sajátos, differenciált kiemelés-technikát valósít meg, a karakterek, dinamikák, a kontrasztálás, a hangsúlyozás és a fortepiano effekt széleskörű alkalmazásával. Különösen a dinamika és az akcentuskezelés mestere, mely kiemelések az összetett hangzsrétegek kialakulását eredményezik.

Zeneszerző és elmélettanár lévén a műveket az elmélet irányából közelítette meg, melynek megértetése volt tanításának egyik pillére. Weiner a kottahűséget alapvetőnek tartotta. Fontos volt számára, hogy a mély, elemző megközelítés legyen a mű előadásának alapja. A részek magyarázatától jutott el az egész megértéséhez. Weiner darabokhoz való közelítése mindig komplex volt, a megszólaló mű jelentette a prioritást az elméleti ember és az előadó között. Tanításának másik pillére a differenciált hangzás kialakításán alapult. A hangtónus érzékenysége, a különböző hangzásárnyalatok áttetszősége, a vezető és a kísérő szólam szerepének tisztázottsága, a sokszínű hangzás-réteg arányának kialakítása jelentette az alapját Weiner plasztikusság tanításának.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

SZAKMAI DÍJAK:

- 2010. Bárdos Alice Országos Hegedűverseny, Felkészítő Tanári Különdíj
- 2008. Zathureczky – Emlékverseny, Felkészítő Tanári Díj
- 2007. Artis-Jus Zenei Alapítvány Díja, kortárs zene oktatásáért
- 2007. Bárdos Alice Országos Hegedűverseny, Felkészítő Tanári Különdíj
- 2006. Borsos Miklós Ezüst Emlékérem
- 2005. Halász Ferenc emlékére rendezett XII. Országos Szakközépiskolai Hegedűverseny Tanári Díja
- 2005. Bárdos Alice Szakközépiskolai Hegedűverseny, Felkészítő Tanári Díj
- 2004. Győr Megyei Jogú Város Péterfy – Díj
- 2003. Zathureczky Ede – Emlékverseny, Felkészítő Tanári Díj
- 1999. Főtanácsosi Cím
- 1998. Halász Ferenc Díj
- 1987. Miniszteri Dicséret

TOVÁBB KÉPZÉSEK, ELŐADÁSOK TARTÁSA:

- 2006. Előadás: „Tehetség gondozás a zeneiskola és a szakközépiskola határán”.
- 1999. Velem zeneiskolai tanároknak továbbképzés
- 1993. Szombathelyen továbbképzés

KONCERTEK, KURZUSOK RÉSZTVEVŐKÉNT:

- 2008. Knittelfeld Kulturhaus, Ausztria, Silvesterkoncert, a Johann Strauss-Orchesterrel, vezényelt Hans Schamberger
- 2007. Bécs, Ausztria, újévi koncertsorozat, Donaufilharmonie-vel, vezényelt Georg Kugi
- 1981, 1982. Pommersfelden (NSZK) Nemzetközi Zenei Tábor.
- 1977, 1978. Nyírbátor, Ruha István hegedűművész hegedű-, Kurtág György zeneszerző kamarazene-kurzusain vettem részt.
- 1975, 1979. Pécs, Jeunesses Zenei Tábor, Gyermán István vezetésével.
- 1972. Jugoszlávia, Jeunesses Zenei Tábor (Istria, Grožnan), Carlo Chiarappa hegedűművész (Gertler Endre tanítvány)

OKTATÓKÉNT:

- 1999- évente balassagyarmati „Zene határok nélkül” – Nemzetközi Muzsikus Tábor, mesterkurzus vezető
- 1999- évente kaposvári Vonós Zenei Tábor – alapító tag, mesterkurzus vezető